

AGNIESZKA WŁOCH-SZYMLA*

WIEDŃ – MIASTO OSZCZĘDNE

THE EFFICIENT CITY OF VIENNA

Streszczenie

Wiedeń znajduje się w czołówce rankingów dużych miast o najwyższej jakości życia w sensie społecznym, ekonomicznym, politycznym i ekologicznym. Artykuł poświęcono rozważaniom nad strategicznym planem rozwoju miasta na przykładzie programu STEP 05. Program wyznacza krótko- i długoterminowe kierunki rozwoju miasta i ustala rozwój przestrzeni życiowej z naciskiem na ochronę środowiska. Najistotniejszym celem jest oszczędne gospodarowanie terenem, zwiększenie wykorzystania komunikacji przyjaznej środowisku i zagwarantowanie rozwoju rolnictwa na terenie miasta. Wiedeń – miasto oszczędne, rozumiane może być jako miasto zrównoważonego rozwoju całego regionu pod każdym względem.

Słowa kluczowe: miasto oszczędne, miasto zrównoważonego rozwoju

Abstract

Vienna ranks among top big cities with the highest quality of life in social, economic, political and ecological terms. This article presents strategic plans for the development of the city exemplified by the STEP 05 Program. It defines short- and long-term directions in the development of the city and determines the development of its living space with emphasis on environmental protection. The imperative purpose is to manage land in an efficient manner, to increase the use of environment-friendly transport and to guarantee the development of agriculture on the grounds of the city. The efficient City of Vienna may be understood as the city of the sustainable development of the entire region in every respect.

Keywords: the efficient city, the sustainable development city

* Mgr inż. arch. Agnieszka Włoch-Szymła (doktorantka), Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

Wiedeń jest miastem o szczególnej jakości życia. Znajduje się od lat w światowym rankingu miast brytyjskiej firmy consultingowej *Mercer Human Resources Consulting* w czołówce miast o najwyższej jakości życia i bezpieczeństwa. W roku 2009 zajął pierwsze miejsce jako najlepsze na świecie miasto pod kątem jakości życia, pokonując po raz pierwszy Zurych. Na tak wysoki poziom życia w Wiedniu ma wpływ wiele działań. Jednym z nich jest opracowywany sukcesywnie Plan Rozwoju Miasta STEP (*Stadtentwicklungsplan STEP*) i ustalany w nim kierunek rozwoju przestrzennego miasta, który w swych rozwiązaniach uwzględnia ideę miasta oszczędnego.

Upadek żelaznej kurtyny jesienią 1989 roku, jak też przystąpienie Austrii do Unii Europejskiej z początkiem 1995 roku znacząco przyczyniły się do sytuacji, w jakiej znalazł się Wiedeń. Po latach regresyjnego rozwoju ludności, który według planu STEP 84 przewidywał w roku 2001 zatrzymanie się ludności na liczbie ok. 1,4 miliona mieszkańców, trzeba było adaptować prognozy do zaistniałych warunków. Znaczący wzrost ludności, a co za tym idzie zwiększony popyt na mieszkania i miejsca pracy, dał impuls do szybszego rozwoju Wiednia, a jednocześnie opracowania planu strategicznego rozwoju miasta, aby powstrzymać niekontrolowany rozwój urbanistyczny.

Plan Rozwoju Miasta STEP 84

Pierwszy Plan Rozwoju Miasta STEP 84 (*Stadtentwicklungsplan STEP 84*) powstał w 1984 roku. Główną przyczyną ustalenia strategii rozwoju miasta był dynamiczny rozwój ludności – m.in. wzmożona imigracja i przyrost azylantów. Pierwszy plan zagospodarowania przestrzennego Wiednia stał pod następującymi znakami:

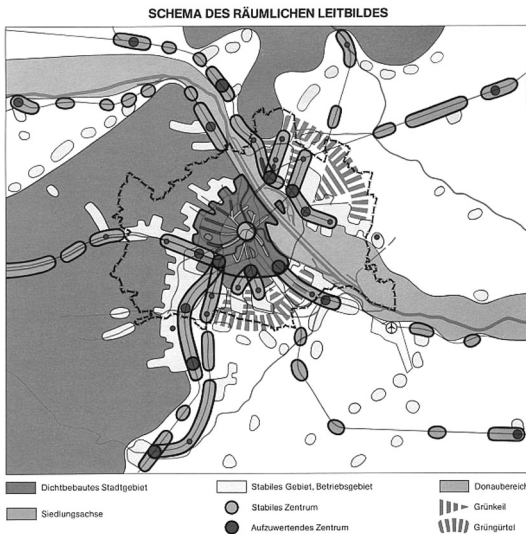
- pozycja Wiednia przy strefie „żelaznej kurtyny”,
- orientacja wewnątrz gospodarcza,
- możliwość spadku lub stagnacja populacji,
- początek kompleksowej odnowy miasta.

W planie STEP 84 starano się już o ostrożne zarządzania gruntami z uwzględnieniem proponowanych wcześniej osi rozwoju osadnictwa i wzrastającej rangi transportu publicznego.

Plan Rozwoju Miasta STEP 94

Spadek budownictwa mieszkań dotowanych do końca lat 80., a jednocześnie wzrost wymagań dotyczących standardu mieszkań i silny popyt uwarunkowany przez wzrost budżetów indywidualnych, doprowadziły na początku lat 90. do uchwały rady miasta o wdrożeniu subsydiowanego budownictwa mieszkaniowego rocznie o 10 tys. mieszkań. Z uwagi na to, dotychczasowy Plan Rozwoju Miasta musiał ulec adaptacji. Nowe wytyczne rozwoju miasta Wiednia powstały już w 1991 roku. Natomiast drugi Plan Rozwoju Miasta STEP 94 (*Stadtentwicklungsplan STEP 94*) powstał w roku 1994 i skierowany był przede wszystkim na nową pozycję Austrii i Wiednia w „Nowej Europie” oraz troskę o przyszłość intensywnie rozwijającego się miasta.

Plan Rozwoju Miasta STEP 94 został opracowany i przyjęty wraz z nową wiedeńską koncepcją komunikacyjną. Miasto przyjęło sobie za cel zwiększenie podziału ruchu komunikacyjnego między różne środki transportu publicznego i indywidualnego z wykorzystaniem komunikacji przyjaznej środowisku, czyli zwiększenie *Modal Split* w codziennym ruchu. Prowadzono również dalsze przebudowy miasta mające na celu rozgęszczenie i poprawienie jakości zamieszkania w intensywnie zabudowanych dzielnicach miasta. Powstawały nowe dzielnice mieszkaniowe na obszarach przeznaczonych w planie na poszerzenie miasta wraz z pełną infrastrukturą komunikacji publicznej.

Rys. 1. Planu Rozwoju Miasta STEP 84

Fig. 1. Urban Development Plan STEP 84

Rys. 2. Planu Rozwoju Miasta STEP 94

Fig. 2. Urban Development Plan STEP 94

Plan Rozwoju Miasta STEP 05

24 maja 2005 roku wiedeńska rada gminy podjęła uchwałę o przyjęciu kolejnego Planu Rozwoju Miasta STEP 05 (*Stadtentwicklungsplan STEP 05*), dla którego punktem wyjścia było wiele wcześniejszych programów, takich jak: Koncepcja Wysokościowców 2002 (*Hochhauskonzept 2002*), Program Ochrony Klimatu (*Klimaschutzprogramm der Stadt Wien, KliP Wien*), *Grüngürtel Wien 95*, Plan Rozwoju Komunikacji 2003 (*Masterplan Verkehr Wien 03 MPV 03*), Plan Strategiczny 2004 (*Strategieplan 2004*), Studium Życia i Jakości Życia w Wiedniu 2003 (*Leben und Lebensqualität in Wien 2003*).

Najistotniejsze cele STEP-u 05 wymienione są w poniższych punktach:

1. Współzawodnictwo miasta i regionu w stworzeniu dla gospodarki warunków sprzyjających inwestycjom przez atrakcyjne lokalizacje, infrastrukturę i innowacyjne zakłady (*Headquarters, Handel, Gewerbe, KMUs, Dienstleister, Technologiecluster*), jak również zabezpieczenie zaopatrzenia w żywność.
2. Zagwarantowanie różnorodności i jakości przestrzeni życiowej w regionie Wiednia przez zapewnienie i rozbudowę strefy zieleni *Grüngürtel* wokół Wiednia i krajobrazu naddunajskiego wraz z Dolną Austrią (*Niederösterreich*).
3. Skoncentrowanie rozwoju budowlanego wzdłuż efektywnych linii komunikacji masowej, oszczędne obchodzenie się z zasobami naturalnymi terenu, dążenie do zróżnicowania funkcji użytkowania, zapobieganie funkcjonalnemu i socjalnemu rozpadowi.
4. Zwiększenie udziału środków komunikacji przyjaznej środowisku (pieszo, rower, komunikacja publiczna). Redukcja udziału zmotoryzowanej komunikacji indywidualnej.
5. Zagwarantowanie wysokiego standardu życia w Wiedniu przez stworzenie równych szans dla wszystkich mieszkańców bez względu na różne okoliczności życiowe, pochodzenie i socjalną przeszłość. Odpowiedź projektowa na szczególne wymogi dla ludzi z upośledzeniem ruchowym w dostępie do instytucji życia kulturalnego, socjalnego, edukacyjnego, zdrowotnego i opiekuńczego oraz do mieszkań o wystarczającej powierzchni i jakości, jak również do terenów naturalnych i wypoczynkowych.

Słowa klucze STEP-u 05 i ich wytłumaczenie to:

Jakość życia (*Lebensqualität*)

Kwestia jakości życia ma wpływ na wszystkie problemy rozwoju obszarów miejskich.

– Zrównoważony rozwój (*Nachhaltigkeit*)

Zasada zrównoważonego rozwoju ma na celu zaspakajanie potrzeb obecnego pokolenia bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie.

Wymiary zrównoważonego rozwoju: ekologiczny, ekonomiczny i społeczny.

– Społeczna partycypacja (*Partizipation*)

Udział obywateli w administracyjnym procesie planowania stał się istotną częścią składową każdego większego przedsięwzięcia rozwojowego miasta. Zapoczątkowany został w latach 70. przy planowaniu wyspy na Dunaju (*Donauinsel*). Początkowo ograniczało się to tylko do informowania obywateli, a planowaniem zajmowali się planiści.

– Równość kobiet i mężczyzn (*Gender Mainstreaming*)

Przestrzeganie równości społecznej i socjalnej między kobietami i mężczyznami we wszystkich obszarach życia społecznego. Wszelkie przedsięwzięcia powinny być dostosowane do potrzeb i możliwości obu płci. Dzielnica Mariahilf w 2002 roku została wybrana na pilotażową dzielnicę sprawdzającą ten projekt przed przyszłościowym zastosowaniem na większym obszarze.

– Różnorodność (*Diversität*)

Wielokulturowość, różnorodność religii i sposobów życia. Wiedeń prowadzi politykę pokojową i integracyjną.

Główne motto STEP-u 05 brzmi: Myśleć po europejsku – działać regionalnie – dbać o rozwój Wiednia (*Europäisch denken – regional handeln – Wien entwickeln*).

Wiedeń jest miastem tolerancyjnym, otwartym na świat. Poprzez poszerzenie się Unii Europejskiej w 2004 roku stał się centrum Europy i przystąpił wraz z Dolną Austrią (*Niederösterreich*), Burgenlandem (*Burgenland*) i rejonami przygranicznymi Słowacji, Czech i Węgier do programu *Region CENTROPE*. Pierwszy raz w historii STEP-u Plan Rozwoju Miasta nie kończy się na granicach miasta Wiednia, uwzględnia też bezpośrednio przyległy region, a nawet wychodzi poza granice państwa. Przykładem szerszych działań jest kooperacja z miastem „bliźniaczym” Bratysławą, która polega na poprawie infrastruktury komunikacyjnej i gospodarczej (powstanie atrakcyjnego centrum gospodarczego i centrum nowoczesnej technologii), jak również na ochronie cennych terenów zielonych zlokalizowanych pomiędzy miastami. Udogodnienie komunikacyjne tego regionu miałyby stworzyć planowana linia metra U2 z węzłem komunikacyjnym *Flugfeld Nord* będącym jednocześnie dworcem pociągów dalekobieżnych.

Wraz z przyjęciem do STEP-u 05 Agrostrukturalnego Planu Rozwoju dla Wiednia (*Agrarstruktureller Entwicklungsplan für Wien, AgSTEP*) uwzględniono ważne kwestie dotyczące rolnictwa na terenie Wiednia. Wyznaczono długoterminowy plan zabezpieczenia gospodarowania gruntami rolnymi i produkcji przyjaznej dla środowiska. Całkowita powierzchnia wyznaczonych i zabezpieczonych obszarów przeznaczonych dla rolnictwa na terenie miasta to około 4827 hektarów. Stanowi to około 69% obecnej powierzchni całkowitej użytków rolnych w Wiedniu.

Wiedeń słusznie określa się mianem zielonego miasta. Już na początku XX wieku ówczesny burmistrz Wiednia, Karl Lueger, zapewnił mieszkańcom tereny wypoczynku tworząc chroniony Pierścień Lasów i Łąk (*Wald- und Wiesengürtel*). Odpowiednie przeznaczenie i zabezpieczenie tych terenów w obecnych planach rozwoju miasta gwarantuje mieszkańcom zieloną przestrzeń życiową. Zieleń stanowi 52% obszaru miasta i ma być zachowana dla przyszłych pokoleń. Należą do niej lasy, łąki, grunty rolne, ogrody i parki.

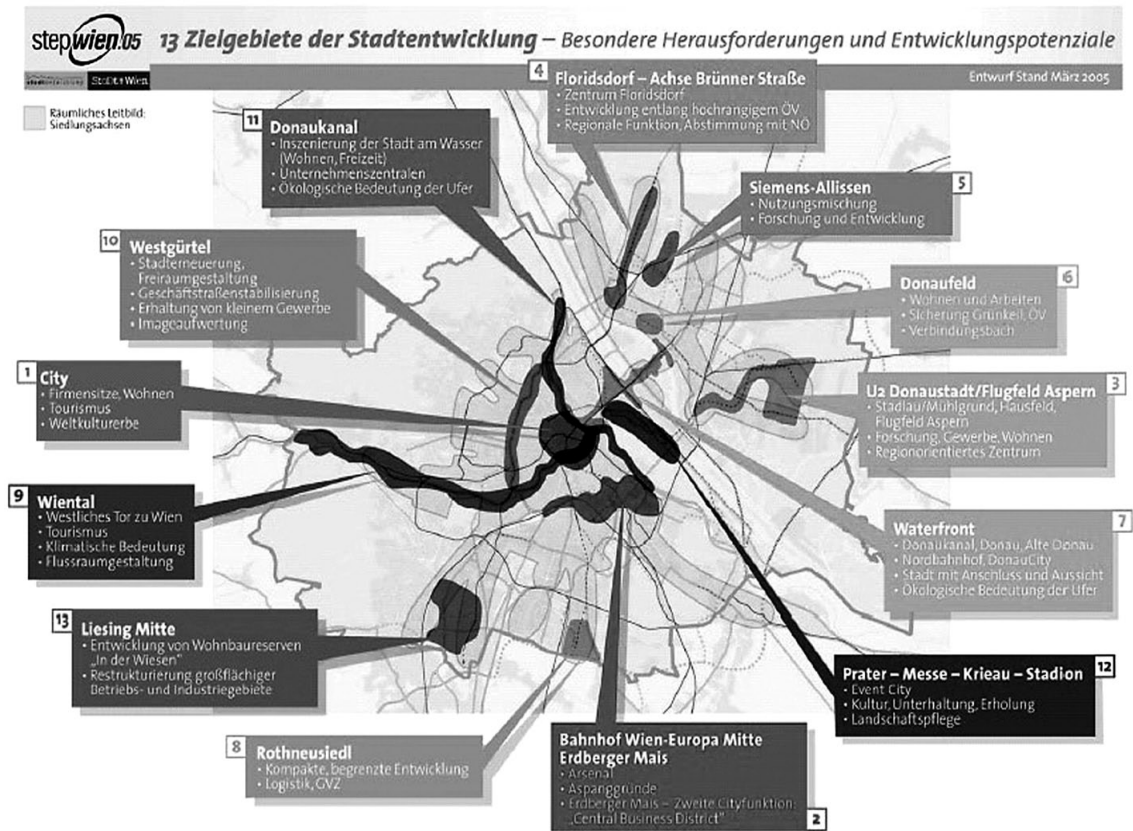
Tereny zielone są ważne dla jakości życia mieszkańców Wiednia. Służą rekreacji i wypoczynkowi, jak również zapewniają świeże powietrze. Dlatego też STEP 05 określa, w jaki sposób zabezpieczyć i utrzymać to naturalne dobro. Ustalono ramy dla budowlanego rozwoju przez odgraniczenie nadrzędnych terenów krajobrazowych takich jak: *Bisamberg*, *Marchfeld*, *Donauraum*, *Südliches Wiener Becken* i *Wienerwald*. Ochroną objęte są również małe tereny zielone (parki, skwery i dziedzince zabudowy mieszkaniowej *Höfe*) w gęsto zabudowanym terenie miejskim. Dla zrównoważonego rozwoju kluczową rolę odgrywają również przyszłe projekty, jak np. Park Biosfery Lasek Wiedeński (*Biosphärenpark Wienerwald*).

Ważnym działaniem w kierunku ochrony środowiska i poprawy jakości życia jest zainicjowany przez Plan Rozwoju Komunikacji z 2003 roku (*Masterplan Verkehr Wien 03, MPV 03*), a kontynuowany i gwarantowany w planie STEP 05 kierunek rozwoju tzw. inteligentnej mobilności. Celem jest rozwinięcie systemu komunikacji miasta, tak aby udział zmotoryzowanego ruchu indywidualnego zredukować do 2020 roku z 35% do 25%. Przewiduje się dalszą rozbudowę ścieżek rowerowych (na początku lat 90. ścieżki rowerowe liczyły około 190 km, a w 2008 aż 1138,8 km), usprawnienie ruchu pieszego (poszerzenie minimalnej szerokości chodnika do 2 m i wydłużenie fazy światła zielonego dla pieszych) i udogodnienia w miejskim ruchu publicznym (nowe rozwiązania w węźle ruchu przesiadkowego i usprawnienia dla osób niepełnosprawnych).

W planie STEP 05 zdefiniowano 13 obszarów celowych rozwoju miasta. Są to takie części miasta, których rozwój ekonomiczny i społeczny ma decydujące znaczenie dla całego miasta i regionu. Obszary te różnią się swą strukturą i możliwym potencjałem, ale pod względem funkcjonalnym porządkują się w charakterystyczne grupy. Niektóre z nich obejmują tereny dotychczasowych nieużytków miejskich i proponowana jest ich przemiana w atrakcyjne części miasta, tj. dworzec *Wien Europa Mitte/Erdberg Mais* oraz teren dworca północnego, który wraz z *Donau City* i obszarem kanału Dunaju aż po Stary Dunaj tworzą obszar celowy *Waterfront*. Inne zaś są zupełnie nowo rozwijającymi się obszarami, tak jak na południu Wiednia *Rothneusiedl*, a na północ od Dunaju lotnisko *Aspern* z instytucjami uniwersyteckimi. Rozwój przemysłu zapewniają obszary *Liesing Mitte* i *Siemens – Allissen*, natomiast budownictwo mieszkaniowe i instytucje socjalne koncentrować się będą wzdłuż osi *Brünner Straße* i *Donaufeld*. Obszar centrum miasta (*Historische City*) należy traktować szczególnie ze względu na status światowej spuścizny kulturowej. Trzy charakterystyczne linie *Donaukanal*, *Wiental* i *Westgürtel* zaznaczają się różnorodnością wyzwań, wobec których stoi miasto.

13 obszarów celowych („Hot Spots” rozwoju miasta) STEP-u 05 to:

1. *Historische City*
2. *Bahnhof Wien – Europa Mitte – Erdberg Mais*
3. *U2 Donaustadt/Flugfeld Aspern*
4. *Floridsdorf – Achse Brünner Straße*
5. *Siemens – Allissen*
6. *Donaufeld*
7. *Waterfront – Stadt am Wasser*
8. *Rothneusiedl*
9. *Wiental*
10. *Westgürtel*
11. *Donaukanal*
12. *Prater – Messe – Krieau – Stadion*
13. *Liesing Mitte*

Rys. 3. Rozkład 13 obszarów celowych Planu Rozwoju Miasta STEP 05

Fig. 3. Thirteen target areas of Urban Development Plan STEP 05

Obecny Plan Rozwoju Miasta ustala miejsce na nowe dzielnice, warunki zabezpieczenia terenów zielonych, oraz ochronę terenów niezabudowanych nieujętych w programie. Daje wytyczne również do rozwoju komunikacji miejskiej publicznej i indywidualnej. Nową zasadą jest wprowadzenie zrównoważonego rozwoju w kwestii *Gender Mainstreaming*, czyli uwzględnienie przy planowaniu miasta odmiennej sytuacji kobiet i mężczyzn, oraz najróżniejszych warunków życia. Zarówno w działaniu, jak i realizacji szanuje się potrzeby zróżnicowanych grup ludności: zdrowych i niepełnosprawnych, młodych i starych, rodzin i singli oraz migrantów. Również wysoka świadomość w ochronie środowiska radnych i mieszkańców Wiednia wpływa bardzo pozytywnie na jakość życia w mieście.

Wiedeń wraz z aktualnym Planem Rozwoju Miasta STEP 05 jest przykładem miasta oszczędnego pod każdym względem.

Literatura

- [1] *STEP 05. Stadtentwicklungsplan Wien 2005*, Magistrat der Stadt Wien, Wien 2005.
- [2] Reinhard Seib, *Wer baut Wien? Hintergründe und Motive der Stadtentwicklung Wiens seit 1989*, Verlag Anton Pustet, Salzburg–München–Wien 2007.
- [3] *Weinkultur Stadtbildwien*, Stadtentwicklung Wien, Wien 2007.
- [4] *G'scheit unterwegs, Strategien und Maßnahmen der Wiener Verkehrspolitik*, Stadtentwicklung Wien, Wien 2009.
- [5] Gottfried Pirhofer, Kurt Stimmer, *Pläne für Wien – Theorie und Praxis der Wiener Stadtplanung 1945 bis 2005*, Stadtentwicklung Wien, Wien 2007.
- [6] <http://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/strategien/step/step05/>.
- [7] <http://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/projekte/landschaftsplanung/lap/landwirtschaft/agstep.html>.